

”nörd” ha erhållit högre status under senare år. Inte heller förbises ”gentlemannen”, den något äldre men fräsche och kultiverade hedersskådaren som aldrig fabulerar och ogärna skryter om sina observationer. På så sätt exkluderas kvinnorna på ett raffinerat sätt då endast personer av manligt kön kan kallas gentlemän.

Boken *Samlare, jägare och andra fågelskådare* är en avslöjande och välskriven bok om ett aktuellt fenomen. Den upprepade fokuseringen på maskulinitetsbegreppet gör att alla slutledningar möjligen inte uppfattas som helt rättvisa, vilket uppvägs av metodologisk finess och en god portion humor. Boken är knapphändig illustrerad, vilket inte riktigt rimmar med ämnets visuella karaktär. De återgivna berättelserna är både underhållande och fängslande, stundom upprörande. Läs den, både skådare och icke skådare!

Patrik Sandgren, Lund

Matts Andersson: *Farbror Otto. Över bygden skiner sol*. Arap Group, Helsingfors 2018. 254 s., ill. ISBN 978-952-94-0445-2.

Boken börjar ljuvligt: en tjock beskrivning av Vårdö socken på östra Åland, av alla dess öar, en långsam kameraåkning över geografin och i tiden, både syner och hörselintryck når läsaren som vällustigt tar in sceneriet. Bilden stannar efter ett tag på Lövö och gården Jakos, där berättelsens början utspelar sig.

Ön och gården var Otto Anderssons (1879–1969) ursprung. Jag förstår varför författaren undvikit det slitna epitetet ”legendarisk”, men legendarisk är i högsta grad den finlandssvenske musik- och kulturgestalten med sina åländska rötter. Han var ”forskare, föredragshållare, folkbildare, debattör, dirigent, tonsättare, administratör, föreningsbildare, museiman och skriftställare” (s. 159). Hans profil, med vidbrättad hatt och buskig mustasch, dyker ideligen upp i 1900-talets musik- och folkdiktsforskning, i det finlandssvenska organisationsbygget och i språkpolitikens annaler – bara för att nämna

några domäner där Otto Anderssons väldiga gärning fortfarande spelar roll.

Att det skulle skrivas en biografi om denne man har länge varit en självklarhet. Niklas Nyqvists förtjänstfulla avhandling *Från bondson till folkmusikikon* (2007) skar trots allt bara ut en tårtbit ur helheten. Matts Andersson har tagit hela vida greppet i en kronologiskt disponerad skildring, där han dock gör ett antal välmotiverade stopp i tidsflödet. Matts Andersson är släkt med föremålet, okänt hur, men arvtagare till Otto Anderssons sommarparadis på Hemskär. Författaren deklarerar i förordet sin ovana vid arkivstudier. Av den bristen syns dock ingenting i texten som bärs upp av hans noggranna läsning av arkivalier och samtida tryck. Klokt nog har han undvikit att bygga på intervjuer. Källhänvisningarna borde emellertid ha varit fler, liksom det borde funnits uppgifter om sidnummer ur tryckta referenser. Några stickprov visar att hans text ligger tätt intill det andra har skrivit om hans farbror Otto.

Av det hela har det blivit en mycket intressant skildring, rik på detaljer och belysande illustrationer, med skarpa värderingar på berättigade ställen, och formulerad på ett njutbart språk som använder hela paletten av nyanser, men ställvis också låter skönlitteraturens pegas trava ovanför vetenskapens kryppgrunder.

Otto Andersson lämnade uppväxtens hemö för studier till klockare i Åbo. Hans utbildning fortsatte i Helsingfors, där han läste vid dess musikinstitut under den store Martin Wegelius. Redan 1902, 23 år gammal, började han samla in folkmusik för Svenska litteratursällskapet i Finland, först i Österbotten, därefter i hela svenska Finland och bland den svenskspråkiga befolkningen i Estland. Folkmusikintresset och musikskolningen i förening ledde till ett engagemang i de viktiga finlandssvenska sång- och musikfesterna och till grundandet av föreningen Brage. Genom kontakter med de forskande bröderna Kaarle och Ilmari Krohn leddes Otto Andersson över till den akademiska banan. Efter dispens från studentexamen och grundläggande universitetsstudier kunde han disputerat 1923 vid Helsingfors universitet på en avhandling om stråkarpan, skriven och publicerad på svenska,

utgiven på det då ovanliga forskningsspråket engelska 1930.

Han utnämndes till professor i musik- och folkdiktsforskning 1926 vid det nygrundade Åbo akademi och var dess rektor under åren 1929–1936. Vid sidan av sina tjänster, nog så betungande, skrev Otto Andersson hela tiden artiklar och böcker, höll genomarbetade tal, drev ett bokförlag, reste flitigt utomlands på konferenser, deltog i finlandssvenska kulturarrangemang och mycket, mycket annat. Arbetstakten var inte mindre under emeritustiden.

Det var ödesbestämt att Otto Andersson skulle dras in i politisk turbulens. Den så kallade Ålandsfrågan 1917–1921 berörde självfallet honom djupt. Men han tog en annan ståndpunkt än den dominerande opinionen i öriket som ville ansluta Åland till Sverige. Otto Andersson hade bott i både Åbo och Helsingfors, och såg ett avgörande värde i att hålla ihop de svenskspråkiga i Finland. För denna avvikande mening försköts han under många år från det officiella Åland. I språkstriderna tog han förstås parti för svenskan och de svenskspråkiga, men inte på ett separatistiskt vis. Han argumenterade i stället för att de båda språkgrupperna och utbytet mellan dem var en avgörande tillgång för Finland. Och när andra världskriget kom och med det Finlands båda förödande krig, fick hans fruktan för rysk hegemoni honom att under en period uppskatta tredje riket som motkraft.

Matts Andersson redogör noggrant för den politiska människan Otto Andersson och väjer minsann inte för sådana ställningstaganden som vi idag ser som felsteg. I själva verket är temat Otto Andersson och politiken mycket läsvärt och lägger åtskilliga nyanser till bilden av Otto Andersson som i tidigare arbeten mestadels behandlats som forskare och organisationsmän.

Ur rikssvenskt perspektiv finns minst två avsnitt som likaså ger nya kunskaper. Matts Andersson redogör ingående för Otto Anderssons kontakter med Carl-Allan Moberg, som skulle bli Sveriges förste professor i musikforskning, installerad 1947 vid Uppsala universitet. Författarens genomgång av parternas brevväxling

visar att denna i jämförelse med Finland sena formalisering av musikforskningens ställning inte bara gavs aktivt stöd av den finlandssvenske kollegan, utan att Otto Anderssons auktoritativa insats var avgörande. Moberg skyntar som en tyngd och skör person, något som mig veterligt inte framgår av andra beskrivningar av honom.

Vidare berättar författaren om Otto Anderssons lika avgörande medverkan i tillblivelsen av Svenskt visarkiv. Med erfarenheter från etableringen av Brage och dess arkiv, från insamling för Svenska litteratursällskapet och av hans skapelse Sibeliusmuseum och andra liknande arbeten insåg han vad ett vis- och folkmusikarkiv i Sverige skulle kunna utträta. Han blev en nära vän till det unga arkivet, deltog med liv och lust i styrelsearbetet och lät arkivet publicera flera alster.

Matts Andersson har med ord tecknat en bild av anförvanten Otto Andersson i helfigur. Min korta anmälan ger inte rättvisa åt vare sig boken eller föremålet. Men det har förhoppningsvis ändå framgått att Matts Andersson framställt en text som på flera vis är läsvärd och som för lång tid framöver kommer att vara standardverket om Otto Andersson och hans plats i tiden.

Gunnar Ternhag, Falun

Jens Lerbom: *Svenskhetens tidigmoderna gränser. Folkliga föreställningar om etnicitet och rikstillhörighet i Sverige 1500–1800*. Makadam förlag, Göteborg/Stockholm 2017. 208 s. ISBN 978-91-7061-195-7.

Vad är egentligen svenskhet? Kan man plats- och tidsmässigt staka ut ett eget spelfält för denna svenskhet, när den börjat uppträda på arenan (verkligheten) och vilka dess gränser symboliskt och faktiskt-geografiskt är, hur dessa gränser förändrats över tid och varför? Mer specifikt handlar denna bok om den period som bokens författare Jens Lerbom kallar tidigmodern. Det begreppet är ju en direkt översättning av eng-